

Forrás: <http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2010/10/maczak-marton-a-magyar-1956-kepe-az-europai-tankonyvekben-es-tantervekben-01-03-09/>

Maczák Márton

A magyar 1956 képe az európai tankönyvekben és tantervekben

Alábbi összeállításunkban egy nyugat-európai (Franciaország) és három szomszédos vagy közeli közép-európai ország (Szlovákia, Lengyelország és Jugoszlávia/Szerbia) főként középiskolai oktatását górcső alá véve összefoglaljuk az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc tantervi helyzetével és tankönyvbeli megjelenésével kapcsolatos jellemzőket. Az írás a 2000-es évek közepéig követi nyomon a négy országban történt fejleményeket, különös tekintettel a rendszerváltás utáni 10-15 esztendőre.

1956 a francia középiskolai oktatásban

Tantervek

Franciaországban a kommunista rendszer válságának elemzése a nemzetközi kapcsolatok tárgykörébe tartozik, még pontosabban a hidegháborús kapcsolatok témakörébe. 1956-ot a magyar 8. osztálynak megfelelő negyedik és az érettségiző évfolyamon tanítják Franciaországban.

A hivatalos tantervet a Nemzeti Oktatási Felügyelőség dolgozza ki; és 1990 óta egy szakértői csoport, amely egyetemi szakértőkből, gyakorló tanárokból, nemzeti és regionális iskola-felügyelőkből áll. Néhány év óta vonják be a tanárokat is. A Nemzeti Oktatási Igazgatóság is véleményt nyilvánít, végül az Oktatási Minisztérium határozza meg a tantervet. A tankönyveknek meg kell felelniük a hivatalos tantervnek.

Visszatekintve megállapítható, hogy 1956-ban a tanterv 1939-ig ment el, és egészen 1983-ig az érettségiző évfolyamon sem foglalkozott a tanterv az 1939 és napjaink közötti eseményekkel.

Az érettségiző évfolyam esetében az iskolaév végén kerül sor az érettségi vizsgára, ez az ún. *baccalauréat*. A vizsga során a diákok három típusú írásbeli

feladat közül választhatnak: két esszé különböző témákról, illetve dokumentumok elemzése; mind kapcsolódik a tantervhez. Így választhatják a szovjet birodalom válságát is, és a magyar 1956 is megfelel ennek a kategóriának.

Történelem tankönyvek

Ami az iskolai tankönyveket illeti, hivatalos tankönyvek nincsenek Franciaországban és nem létezik cenzúra, ugyanakkor a kiadóknak igazodniuk kell a hivatalos tanterv elvárásaihoz. Továbbá legalább 18 hónapnak kell eltelnie a tanterv kihirdetése, és az annak megfelelő tankönyvek kiadása között. A tankönyvek szövegét egy akadémikusokból és középiskolai tanárokból álló csoportnak adják át – mind a *collège*, mind a *lycée* szintjén –, a francia középiskolai rendszer ugyanis kétszintű: a *collège* a 11 és 14 év közötti tanulóknak, a *lycée* a 15 és 17 év közötti diákoknak).

A tanárok tankönyvválasztási szabadsága iskola- és osztály-független. Az, hogy milyen mértékben használnak tankönyvet, az osztályoktól függően változik. A *collège* és a *lycée* 5. és 6. évfolyamán gyakran használják a tankönyvet, a bennük található gazdag forrásanyag miatt. Ehhez hozzájárul, hogy a tankönyveket gyakran térítésmentesen kapják a diákok. Ugyanis az állam, vagy a körzeti, testületi, illetve helyi hatóságok szerzik be azokat. A diákok a tankönyvet az órai munka, vagy a házi feladat megoldása során használják. Ami 1956-ot illeti: néhány tankönyv egy oldalpárt szentel a témának, olyan feladatok kíséretében, amelyek a diákok tárgyi tudását és gondolkodási képességét is teszteli.

Trendek az 1980-as évektől napjainkig

1983-ban az érettségiző évfolyamon először foglalkoztak az 1945 utáni korszak történelmével. Vizsgáljunk meg egy tankönyvet az 1980-as évekből.¹ Két oldalt szentel a budapesti eseményeknek, amelyekben a szocialista, illetve a szovjet rendszer hármasságát hangsúlyozza: a desztalinizációs folyamat bukását; a W. Gomulka által vezetett lengyel modell kudarcát; és a tekintélyuralmi rendszer néhány óra leforgása alatt történő összeomlását, amikor az valós népi támogatás nélkül maradt. Ez a beszámoló számos szöveg pontos időrendjével egészül ki: a diákok követelése (1956. október 22.), Gerő Ernő beszéde, a sárospataki diákok hogyan fogadták a felkelést vidéken. Továbbá, hogy „az orosz tanulása választhatóvá vált, a

Maczák Márton: A magyar 1956 képe az európai tankönyvekben és tantervekben

marxista tankönyveket azonnali vizsgálatnak vetették alá, és hogy történelem tankönyveket vontak vissza a forgalomból.”²

Az 1998-as tankönyvek kevesebb helyet szentelnek a magyar felkelésnek. Hachette tankönyve összesen egy sort.³

A 2002-es új tanterv elsősorban a világra, aztán Európára, végül Franciaország 1945-től napjainkig tartó történelmére koncentrál. Az 1956-os válsággal néhány sor foglalkozik, amikor a békés együttélés kontextusában kerül elő a téma. A Nathan tankönyv⁴ két oldalt szentel az eseményeknek azzal a címmel, hogy „Budapest 1956-ban, a desztalinizáció válsága.”⁵ Az 1945-től a hetvenes évekig a nyugat-keleti konfrontációnak szentelt fejezet egy feladatában az 1956. november 6-i újság címlapját mutatják.⁶ A Kelet-Európával foglalkozó fejezet szintén tárgyalja a magyar forradalom véres leverését.

Összességében megállapítható: a nyolcvanas évek tankönyveiben megfelelő súlyt kapott, a kilencvenes években háttérbe szorult; mégis a magyar forradalom tanulmányozása lehetséges, mert része Kelet-Európa 1945-től napjainkig tartó történelmének, és ezért a tantervek és tankönyvek szerves része. A tankönyvszerzők munkái alapján Magyarország megfelelő példa annak bemutatására, hogy miként nyomták el a népeket és ezzel együtt hogyan volt bátorságuk újra és újra felkelni szabadságukért, amelyet végül 1989-ben nyertek el.

1956 a lengyel középiskolai oktatásban

Iskolai reformok

A Lengyel Oktatási és Sportminisztériumnak az ezredforduló környékén bevezetett reformja eredményeként a két lépcsős oktatási rendszer helyett (8 éves általános iskola, továbbá 4 éves középiskola) egy három lépcsős rendszer született (6 éves általános iskola, 3 év alsó-gimnázium és 3 év felső-középiskola).

A tanárok tankönyvválasztási szabadságot kaptak, a minisztérium pusztán általánosságokat határozott meg (ún. alapprogramot), így végül három év alatt majdnem 100 új történelem tankönyv jelent meg a piacon. Ráadásul még kuszábbá tette a helyzetet a tankönyv-engedélyezési rendszer korrupciója. Elegendő ezzel

kapcsolatban annak említése, hogy nem az állam, hanem maga a kiadó választotta és fizette tankönyve lektorát.

Jelenleg a kortárs történelem a lengyel oktatásban kétszer fordul elő témaként: először a gimnázium harmadik évfolyamán (13 és 15 év közötti gyerekeknél), utána pedig röviddel az érettségi vizsga előtt, a diákok 18-19 éves korában. Ezek az időpontok nem igazán szerencsések: a vizsga előtti utolsó félét az iskolák általában az ismétlésnek szentelik. Azonban annál sokkal jobb a helyzet, mint volt 1989-ig: a rendszerváltásig ugyanis a történelem oktatása minden szinten befejeződött 1945-tel. Fontos megemlíteni azt is, hogy a kortárs történelmet gyakorlati okok miatt a mai napig kevésbé tanítják, mint mondjuk az ókori vagy a középkori történelmet.

Történelemtankönyvek

Ami történelem tankönyvek piacát illeti, itt 1989 után alapvetően két típusú új irodalom jelent meg. Egyrészt a középiskola utolsó éveire szóló új kézikönyv, amely „lefedte” a kommunista rezsimit. Jelen pillanatban több mint egy tucat ilyen munka van, amelyeket általában neves történészek (mint Andrzej Garlicki, Jerzy Kochanowski, Wojciech Roszkowski és Grażyna Szelągowska), vagy oktatási szakértők (Zofia Kozłowska vagy Anna Radziwiłł) írtak. Másrészt az oktatási reform bevezetésével a kiadók mindent elkövettek, hogy a reform kihirdetése és hatályba lépése között új tankönyveket adjanak ki. Valójában nagyon rövid idő alatt tucatnyi ilyen kézikönyv jelent meg, amit ekkor már elvétele írtak igazi szakértők. A gimnáziumi tankönyvek színvonala általában alacsony; ráadásul az utolsó részének színvonala – amely a kortárs történelemmel foglalkozik – egyértelműen a leggyengébbek között van.

A legtöbb tankönyv a magyar forradalmat egyedülálló jelenségként kezeli, annak előtörténete vagy nemzetközi dimenziói nélkül. Csak a legjobb középiskolai tankönyvek – mindenekelőtt Andrzej Garlicki könyve – kezelik azt a szovjet blokk más felkeléseinek abban a kontextusában, amely 1953-ban Berlinben kezdődött. Más könyvek szerzői ezeket az eseményeket a szovjet olvadáshoz kötik. Néhány olyan tankönyv is van, amelyekben Kelet-Közép–Európa történetét nem választják el a nemzetközi történelemtől. Ezekben az esetekben az 1956-os magyarországi eseményeket a szuezi válsághoz kapcsolják. Az idézett források között

Maczák Márton: A magyar 1956 képe az európai tankönyvekben és tantervekben

leggyakrabban Wiktor Woroszylski emlékiratai jelennek meg, aki ezt az időszakot Budapesten töltötte, azonban – meglepő módon – nincs utalás a lengyelországi közvélemény reakciójára. Az egyetlen kapocs, amely összeköti a két országot, az a Bem-szobor és az első diákmegmozdulások lengyel-párti jelszavai.

A magyarországi események leírásai továbbá sajnálatos módon sokszor nem ragaszkodnak mereven a tényekhez. A leggyakoribb hibák és téves értelmezések között az alábbiak szerepelnek: a feltételezés, hogy a forradalom kizárólag Budapestre korlátozódott; annak kérdése, hogy egy vagy több orosz beavatkozás volt-e; az áldozatok és menekültek száma (ezen a ponton óriási a különbség, 3 és 60 ezer meggyilkolt magyar között ingadozva). Továbbá a legfontosabb szereplők neveinek kiejtése, mint Nagy Imréné (akit sokszor „nodge”-nak, sőt „noddy”-nak ejtenek) vagy Maléter Pálé (akit Maleternek neveznek). Egy másik példa: az érettségi megoldó kulcsban Nagy Imrét a Független Kisgazdapárt vezetőjeként tüntetik fel.

A maguk töredezettségében a magyar forradalmat és az 1968-as prágai tavaszt érintő tények többször néhány általános téma illusztrációjaként tűnnek fel. Mégis 1956-ot valahogy könnyebb értelmezni: általában említik, hogy Magyarországon a sztálinizmusnak szélsőségesen brutális jellege volt. Ennek megfelelően a tekintélyuralom-ellenes felkelés nem meglepő. Problémásabb Nagy Imre szerepe; akinek viselkedése és karrierje, ha konzekvensen nézzük, nem tölti be a nemzeti hős jellemvonásait. A legtöbb esetben ugyan a lengyel szerzők egyszerűen nem foglalkoznak ezzel a kérdéssel, illetve olyan hősies harc képét festik, amelyet Nagy Imréhez, Mindszenty bíboroshoz, vagy éppen Maléter Pálhoz hasonló megkérdőjelezhetetlen nagyságú személyiségek vezettek. Noha kifejezetten nincs róla említés, mégis egy rejtett kapcsolat tapintható ki a magyarok és a lengyelek között; mint a tekintélyuralmi-rendszer áldozatai, akik mindig felláznak a rezsim ellen, és mentesek a rendszerrel történő mindenfajta kollaborációtól.

Egy másik közös motívuma a két esemény (a magyar 1956 és a prágai tavasz) értelmezésének a nyugati közömbösség a szovjet brutalitást illetően. A tankönyvekben ezt a kérdést a szuezi válsághoz kapcsolják, azonban egy átlagos könyv többé-kevésbé egyszerűen azt állítja, amit egy másik alkalommal és összefüggésben a költő így fogalmazott meg: „Európa csendes, újra csendes”. Az ilyen leegyszerűsítések ellentételezéseként olyan szellemes tankönyveket kell megnézni, mint Jerzy Kochanowskijé, aki a magyar eseményeket a magyar rádió

adásával, illetve a skót szocialista bányász-munkások delegációjáról szóló – szinte hihetetlen – riporttal mutatja be. Utóbbiak a budapesti forradalom összeomlása után több napot töltöttek el a helyszínen, annak megállapítására, hogy 1956 valójában egy brutális ellenforradalom volt, amely felett szerencsére végül diadalmaskodott a győztes proletariátus.

1956 a szlovák középiskolai oktatásban

1956 Csehszlovákiában

A magyar forradalom megindulása után 1956 októberében Csehszlovákia a CSKP vezetésének hivatalos állásfoglalásai szerint a stabilitás szigete volt Közép-Európában, amelyet hivatalosan a párt helyes politikája bizonyítékaként értelmeztek, továbbá a lengyel- és magyarországinál magasabb életszínvonalnak tudtak be. Valóban igaz, hogy Csehszlovákiában nem voltak nyilvános tömegmegmozdulások a kommunista rezsim ellen. A CSKP vezetői a szlovákiai magyar kisebbség viselkedéséről is elismerően szóltak. Ezt hazafiasságuk bizonyítékának tekintették, noha ennek oka valószínűleg a magyar kisebbség 1945 és 1948 közötti üldöztetése volt. A Csehszlovákiáról festett idilli kép nem volt teljesen őszinte, hiszen azzal a szándékkal kreálták, hogy a csehszlovák pártvezetés aktuális politikájának helyességét igazolják, és hogy elkerüljék a lengyel- és a magyarországihoz hasonló eseményeket. A magyarországi események hozzájárultak a CSKP helyzetének megszilárdulásához. Másrészt viszont a magyarhoz hasonló tömeges üldözés hiánya lehetővé tette a reformmozgalomnak, hogy a kommunista „establishment”-en belül megjelenjen az 1960-as évek második felében.

1956 a szlovák történelem tankönyvekben

Az 1989 utáni politikai változások hatással voltak a történelem tanításának folyamatára is. Amíg a Cseh Köztársaságban politikai konszenzus alakult ki a XX. századi fő politikai eseményeinek értelmezését illetően, addig Szlovákiában az 1990-es évek kezdetén a nemzeti-tekintélyelvű és a liberális-demokratikus történészi szárny között konfliktus húzódott. Előbbiek a második világháború alatti (1939-1945) szlovák állam rehabilitációjára törekedtek. A kortárs történelem felfogásának

Maczák Márton: A magyar 1956 képe az európai tankönyvekben és tantervekben

átpolitizálása idézte elő azt a helyzetet, hogy a középiskolák számára szóló hivatalos tankönyveket (amelyeket a tanárok többsége is elfogadott) csak 15 évvel a kommunizmus bukása után lehetett kiadni!

A történelemtanítás hagyományos felfogása szerint továbbá Szlovákiában a nemzeti és az egyetemes történelmet egymástól elkülönítve tanítják, különböző tankönyvekből.

A szlovák történészek megosztottsága, és az új történelemtankönyv jellegét érintő nézeteltérések következményeként új, az Oktatási Minisztérium által hivatalosan jóváhagyott középiskolai tankönyvek kiadására tehát egészen 2005-ig nem került sor. Ebben az évben került aztán kiadásra a gimnázium harmadik évfolyama számára a nemzeti történelemről szóló tankönyv.⁷ A tankönyv elbeszélő stílusú, ugyanakkor ez a kiadvány néhány ténybeli hibát is tartalmaz. Noha az NDK-beli 1953-as felkelések említésre kerülnek, ugyanekkor hasonló eseményekről esik szó Lengyelországban is, amelyekre valójában nem került sor. A szerzők szerint a „nyugtalanság szikrája nem hagyta érintetlenül Csehszlovákiát sem”. Nem esik szó a cseh és szlovák munkások sztrájkjairól és felkeléseiről az 1953. június 1-jei valutareformot követően, noha a Plzeň-i és más cseh- valamint szlovák városok eseményeire már a június 17-i német felkelést megelőzően sor került. Egyrészt egy teljes szakasz foglalkozik a választási rendszer megváltozásával, amikor egy ilyen „reform” semmit sem jelentett a kommunista egypártrendszer szempontjából; másrészt a szerzők hasznosnak találják annak említését, hogy a parasztok tömeges szökési hullámára került sor a kolhozokból egész Csehszlovákiában, de különösen Szlovákia keleti részében. Ez 1953-ban kezdődött, és a kommunista hatalom csak 1955 végére tudta ezt elnyomni.

Viszonylag nagy terjedelemben foglalkozik a szöveg a CSKP vezetésének reakciójával, ami Hruscsovnek a XX. kongresszuson elmondott titkos beszédét illeti, továbbá az egyes szlovák nemzeti testületek hatáskörének megerősítésével. A magyar forradalom kontextusában a szerzők emlékeztetnek a csehszlovák pártvezetés javaslatára, hogy nyújtsanak segítséget a szovjet beavatkozáshoz. A tankönyv viszonylag nagy terjedelemben foglalkozik a szlovák emigránsokkal és a disszidens mozgalommal az 1970-es években, továbbá hangsúlyozza, hogy ezen tevékenységek számára a lökést az 1975-ben elfogadott Helsink-i Záróokmány adta

meg. Sajnos a szerzők nem fordítanak figyelmet a szovjet blokk más országaihoz kötődő disszidens mozgalmak párhuzamaira és különbségeire.

A történelemtankönyvekhez való hozzáférés hiánya miatt a tanításban számos alternatív könyvet használtak. A csehszlovák társadalom ellenzéki tevékenységeivel ezek általában érintőlegesen foglalkoznak. A szlovák történelmi lexikonban például nincs említés a magyar- és a lengyelországi események csehszlovák kontextusáról. Az egyik szöveg hivatkozásokat tartalmaz a valutareformot követő sztrájkokra (1953-ban), továbbá a csehszlovák írók második kongresszusára, de 1956 esetében az első helyen a pozsonyi regionális TV-közvetítés megindulása szerepel.⁸ Az ezzel párhuzamos kiadványban – a Világtörténelmi lexikonban⁹ – viszonylag részletesen elemzik a magyarországi 1956-os eseményeket, még külön téma a Petőfi-kör is, amely nem szerepel egyetlen tankönyvben sem. Másrészt a lengyel események tekintetében csak a munkások poznańi felkelése és „lengyel október” említése szerepel, azok következményeivel nem foglalkozik. Két rövid cikk szól továbbá 1980 nyarának lengyel sztrájkmozgalmáról és a független szakszervezet, a „Szolidaritás” bejegyzéséről. A hosszú írások témája a „desztalinizáció” és a „szovjet blokk”, ahol az egyes országok eseményeit közös kontextusba helyezik. Ebben a cikkben hangsúlyozzák, hogy Lengyelországban W. Gomułka alatt a „kommunista szocializmus nemzeti modelljét”, Magyarországon pedig Kádár János alatt a „gulyás szocializmus modelljét” hajtották végre. Lengyelország esetében emlékeztet az egyházi élet liberalizációjára, a mezőgazdaságban pedig a kolhozosítás felhagyására.

1956 a szerb középiskolai oktatásban

1956 általános megítélése a korabeli Jugoszláviában

Ugyan a múlt század ötvenes éveiben Josip Broz Tito uralma stabilabb volt, mint bármikor korábban; 1956 esetében a jugoszláv vezető joggal gondolta, hogy mind saját, mind Jugoszlávia különleges helyzete veszélyben van a tömbökre oszlott világban.

Ezért érthető, hogy Jugoszlávia különleges óvatossággal közelített a magyar forradalomhoz, illetve a kommunista mozgalom egész történetéhez; vagyis általában

a kommunista államok történetéhez. Ez a különös óvatosság tükröződik abban, hogy évtizedekig csupán rendkívül szűrtlen lehetett írni az 1956-os magyar forradalomról, ami leggyakrabban az esemény teljes semmibe vételéhez vezetett. Ezt támogatta a jugoszláv historiográfia hozzáállása is a kommunista időszakban, mert a kortárs események kutatását az eltelt idő hiánya, a befejezetlen folyamatok, valamint a források hozzáférhetetlensége miatt helytelenítette.¹⁰ Így aztán nem meglepő, hogy az ebben a társadalmi környezetben írt történelemtankönyvek nem voltak informatívak, ugyanakkor évtizedekig változatlanok maradtak. Végül említést érdemel, hogy az 1956. őszi magyarországi események bemutatásának az általános és középiskolai tankönyvekben jellemző szűkös jellege visszavezethető volt a jugoszláv és a szerb historiográfiának a témában kifejtett elégtelen kutatására is. Az elszigetelt kutatók és politológusok vizsgálták ugyan az 1945 utáni jugoszláv külpolitikát, de a legkényesebb folyamatokat és eseményeket alig érintették, vagy átugrották, ha a cselekményekre a jugoszláv vezetés nem talált megfelelő ideológiai magyarázatot.

Történelemtankönyvek

A korabeli jugoszláv történelemtankönyvek a Kominform körüli konfliktussal és az önálló jugoszláv kormány felállásával értek véget. Hruscsov jugoszláviai látogatását és az 1955-ös belgrádi deklarációt alig említik a múlt század 1970-es és 1980-as éveinek középiskolai tankönyvei. Csúpn a szocialista Jugoszlávia felbomlása után jutottak túl a pszichológiai korláton a történészek, és kezdték el a kortárs történelem kutatását az 1950-as évek közepétől egészen napjainkig. Mindazonáltal az új középiskolai történelemtankönyv, amelyet az 1990-es évek elején adtak ki, egyetlen mondatban sem említi a magyar felkelést. Csúpn a történelemtankönyvek 2002 óta kiadott, vagyis a demokratikus változásokat követően megjelent generációjánál találjuk említését az 1956-os magyar eseményeknek.

A középiskolai tankönyv¹¹, továbbá az általános iskola 8. évfolyamának szóló új történelemtankönyv ugyanazt az időszakot fedi le: a XIX. század közepétől Slobodan Milošević bukásáig tartó korszakot. A hetedik rész, „*A második világháború utáni világ és annak szemben álló fele*” 11 képes oldalon mutatja be a XX. század második felének legfontosabb eseményeit. A „*Hidegháború vége, a keleti szövetségi rendszer feloszlása és a kommunizmus összeomlása*” című fejezet utolsó leckéjében

a szerzők hangsúlyozzák, hogy a Szovjetunió fizette meg a fegyverkezési verseny magas gazdasági árát; és szovjet külpolitikáról szólva kimutatja, hogy Mihail Gorbacsovot megelőzően a szovjetek a kelet-európai országokat csatlósainak, és nem egyenrangú partnereiknek tartották. Ugyanezen az oldalon, a következő bekezdésben hű bemutatását találjuk az 1954 és 1956 között végbement magyar eseményeknek. Az utolsó mondat Nagy Imre és társai tartózkodására utal a jugoszláv nagykövetségén, továbbá Nagy letartóztatására és halálbüntetésére.¹² A felkelést illusztráló kép megegyezik az általános iskola 8. évfolyamának szóló történelemtankönyvével.

Szerbia jelenlegi tankönyveivel kapcsolatban általában, és különösen a történelemtankönyvek vonatkozásában azt kell hangsúlyozni, hogy a szakmódszertan és a tankönyvek standardizálása még minden oktatási szinten folyamatban van. A több évtizedes kommunista ideológiai megközelítéstől megszabadulva a múlt újraértékelése ugyanakkor egy másik szélsőséget ért el: gondolunk itt például Jugoszlávia népei harcainak lekicsinylésére a fasizmus ellen a második világháború alatt, vagy a kommunista történelem eseményeinek elhanyagolására. Vannak változások a nemzeti történelem kényes kérdéseit illetően, és a szomszédos országokkal fennálló kapcsolatok történelmével kapcsolatban; de a létező tankönyveket úgyszintén alaposan kritikai átvizsgálásnak vetik alá, illetve kijavítják és bővítik, a hibákat és kihagyásokat korrigálják. Új kiadók és új szerzők jelennek meg; és mindez együttesen a minőségi oktatást mozdítja elő. Ennek eredményeként Szerbiában minőségileg különböző, a XX. század második felének egyes nemzeti és ország-történetével kapcsolatban sokkal objektívebb történelmi megközelítés várható a jövőben; olyan megközelítés, amely mentes a kommunista mellékszálától és alapvetően a levéltári kutatáson alapul.

*

1956 az európai történelem tankönyvekben címmel még bővebb körkép olvasható az *Iskolakultúra* 2006. 11. száma 40-72. lapjain (a szerk. megjegyzése).

JEGYZETEK

1. COLIN (1983) : *Histoire classe de Terminale*, collection Prost, Paris.
2. COLIN (1983) 143.
3. HACHETTE (1998) : *Histoire de 1945 à nos jours, upper 6th form classes*. GREHG Paris, 133.
4. MARSEILLE, Jacques (2004): *Terminale Histoire L-ES-S, collection*. Fernand Nathan, Paris, 383.
5. MARSEILLE (2004) 248-249.
6. MARSEILLE (2004) 98.
7. BARTLOVÁ, A. – LETZ, R. (2005): *Dejepis. Národné dejiny pre 3. ročník gymnázií*. Bratislava, SPN.
8. ŠKVARNA, D. a kol. (1997): *Lexikón slovenských dejín*. SPN, Bratislava, 157.
9. KAMENICZKÝ, M. a kol. (1997): *Lexikón svetových dejín*. SPN, Bratislava, 132.
10. Még ma is hatályos Szerbiában az a jogszabály, amely szerint a 30 évnél nem régebbi levéltári anyagok nem hozzáférhetőek a kutatók számára, azonban ez nem akadályozza az interdiszciplináris kutatókat abban, hogy megvizsgálják a kortárs eseményeket.
11. NIKOLIĆ, K. et al. (2002): *Istorija za 3. razred gimnazije prirodno-matematičkog smera i 4. razred gimnazije opšteg i društveno-jezičkog smera* (Történelem a középiskola 3. évfolyama számára), Zavod za udžbenike i nastavna sredstva (Tankönyvi és Tanítási Segédanyagok Központja), Belgrád.
12. Ez az egyetlen tankönyvi szövegrész az 1956-os magyar felkeléssel kapcsolatban Jugoszláviában, illetve 1990 után Szerbiában, ezért teljes egészében idézzük: „A kommunizmussal szembeni ellenállást elnyomták, de ez a jövőre nézve egyben figyelmeztető volt. Magyarországon 1954-ben Nagy Imre miniszterelnök liberális reformokat vezetett be, azonban őt hamar leváltották. Az első sztrájkokra Kelet-Németországban és Csehszlovákiában került sor. Magyarországon 1956-ban egy váratlan felkelés tört ki. Nyáron leváltották Rákosi Mátyást, ezzel is lökést adva az elégedetlenségnek. Október második felében a felkelés a csúcspontjára ért. Október 23-án a titkos rendőrség tüzet nyitott a felkelőkre, akikhez immár a munkások is csatlakoztak. Nagy Imre egy koalíciós kormány miniszterelnöke lett, és a szovjet csapatok Magyarországról történő kivonására szólított fel, továbbá bejelentette Magyarország kilépését a Varsói Szerződésből. Ez volt az utolsó csepp a pohárban, és november 4-én a szovjet tankok általános támadást indítottak, a felkelést pedig véres módon levertek. A magyar kormány tagjai a budapesti jugoszláv nagykövetséghez fordultak menedékkéért. Ugyan a biztonságuk garantálásáról szóló irattal a kezükben hagyták el nagykövetséget, azonban már a helyszínen letartóztatták őket, ezután egy titkos tárgyaláson halálra ítélték, majd kivégezték őket.” NIKOLIĆ, K. et al. (2002) 198.